IT-TORĊA | RAPPORT SPEĊJALI

DUN ĠORĠ PRECA TAĦT INKJESTA (1)

Mitt sena ilu

ROBERT ALOISIO/robertaloisio@gmail.com

Fl-1909 il-Vigarju tal-Isqof Pietru Pace ordna lil Dun Ġorġ jagħlaq l-oqsma tal-Mużew li kien laħaq fetaħ

Dak li fl-2007, Papa Benedittu XVI iddikjarah bħala l-ewwel qaddis kanonizzat Malti, mitt sena ilu bħal dan iżżmien kien għaddej mill-prova tan-nar ta' ħajtu meta l-Knisja Maltija ta' dak iżżmien, immexxija mill-Isqof Mawru Caruana, fetħet inkjesta fuq is-Soċjetà li hu kien waqqaf disa' snin qabel mingħajr l-approvazzjoni uffiċjali tiegħu.

Dun Ġorġ Preca kien intlaqat mill-injoranza tal-Maltin ta' żmienu u ried jagħmel xi ħaġa. Ma kienx it-tip ta' bniedem li jibqa' b'idejh fuq żaqqu.

IS-SITWAZZJONI

F'Malta tal-bidu tas-Seklu Għoxrin, ma kienet teżisti l-ebda struzzjoni kateketika organizzata tajjeb biex tegħleb l-injoranza reliġjuża grassa li kien hawn. Kollox kien tħalla f'idejn l-isforzi individwali ta' qassisin, li proprju mitt sena ilu, fl-1916, l-Isqof Dom Mawru Caruana ħeġġiġhom jibdew iżuru l-iskejjel kull xahar. Tletin sena qabel, Dr Keenan tal-Kummissjoni Rjali Ingliża, fir-rapport tiegħu kien staħġeb bl-istat diżastruż tal-edukazzjoni reliġjuża f'Malta.

Il-Knisja nnifisha, għalkemm kienet tipprovdi ħafna mill-aqwa skejjel privati fil-pajjiż, ma nistgħux ngħidu li kienet qed taħdem għal edukazzjoni reliġjuża organizzata għall-poplu komuni. Dun Ġorġ kien tassew ħanin fi kliemu mal-awtoritajiet tal-Knisja, meta qal biss li "t-tagħlim fil-parroċċi ma kienx organizzat wisq" għax fil-fatt f'ħafna parroċċi ma kien organizzat xejn.

Fil-bidu tas-seklu għoxrin, it-tagħlim kien għadu jitqies minn xi wħud bħala periklu għar-ruħ, tant li kien għidut komuni li t-tagħlim jibagħtek l-infern! Kienu jattribwixxu lil Mons. Ignazio Panzavecchia l-frażi "aħjar tibgħat lit-tifel jiġbor iżżibel milli tibagħtu l-iskola." Tmenin fil-mija tal-irġiel u 85% tan-nisa Maltin kienu illitterati. Kien hemm min qal li kien kontra l-edukazzjoni obbligatorja "għax il-Knisja ma tridhiex". Mhux Malta biss kien hawn dawn l-ideat. Fil-Parlament Ingliż kien hemm min qal li "l-edukazzjoni tal-ħaddiema u l-fqar tkun fil-fatt ta' preġudizzju għall-morali u l-kuntentizza tagħhom."

DUN ĠORĠ PRECA

Dun Ġorġ, imwieled il-Belt, imma li fi tfulitu familtu marret tgħix il-Ħamrun, dak iż-żmien kien saċerdot ta' 36 sena. Għall-ħabta tal-1906, Preca indieħes ma' grupp ta' żgħażagħ Ħamruniżi li kienu jiltaqgħu f'għalqa quddiem il-Knisja ta' San Gejtanu. Ħsiebhom kien fil-ballun u għalhekk kienu jsejħu lil xulxin "il-ħbieb tal-futbol". Beda billi talabhom sigarett u mbagħad hu, li kien ġej minn familja "tal-puliti", poġġa bilqiegħda ħdejhom fuq ġebla, u qabad ikellimhom fuq Ġesù.

Fost dawn iż-żgħażagħ ta' "l-għalqa ta' Luċtu" kien hemm ċertu Ewġenju Borg, apprentista t-Tarzna, li kien il-*leader* fost sħabu. Preca tah attenzjoni speċjali u kien jieħdu għalih waħdu biex jgħallmu u jfissirlu l-Vanġelu. Borg, magħruf bħala Ġeġè, kellu jsir l-ewwel Superjur Ġenerali tas-Soċjetà li Preca waqqaf inqas minn sena wara.

Ftit qabel ma kien ordnat saċerdot Preca kien qiegħed imut bit-tuberkoloži, u t-tabib Meli li kien jikkurah kien qata' qalbu minnu. Iżda fit-22 ta' Diċembru, 1906, huwa kien ordnat saċerdot mill-Isqof Pietru Pace.

IL-BIDU TAS-SOĊJETÀ TAL-MUSEUM

Għall-ħabta tas-sena 1905, Preca kiteb abbozz ta' regoli bil-Latin, *Regula Eptangelorum*, biex jibgħatha lill-Papa Piju X għall-approvazzjoni. Kellu l-ħsieb li fil-parroċċi kollha jkun hemm djar b'sebat irġiel ordnati djakni, megħjunin minn 12-il lajk, li xogħolhom kellu jkun li jgħallmu lit-tfal u lill-kbar. Iżda kellu jkun mod ieħor.

Għall-ħabta tal-aħħar ta' Jannar 1907 Dun Ġorġ sejjaħ mill-ġdid lill-grupp taż-żgħażagħ "tal-għalqa ta' Luċtu" u nhar it-2 ta' Frar iltaqgħu fil-Knisja Ta' Nuzzo, il-Ħamrun, għal-lezzjoni tiegħu. Nhar is-7 ta' Marzu ltaqgħu għall-ewwel darba f'post ċkejken u fqir li kienu krew f'numru 6, Triq Fra Diegu, il-Ħamrun.

Hekk twaqqfet is-*Societas Doctrinae Christianae* – is-Soċjetà tad-Duttrina Nisranija – grupp ta' żgħażagħ lajċi fformati fil-prinċipji tar-reliġjon Kattolika, mibgħuta biex jgħallmu lill-poplu. Kien żagħżugħ stess, wieħed mill-ewlenin soċji, Salvu Muscat li ssuġġerixxa l-isem Mużew għal din l-għaqda ġdida għax "f'mużew jintrefgħu l-iżjed affarijiet prezzjużi" u x'hemm iktar prezzjuż mit-tagħlim tajjeb li jagħti l-paċi tal-qalb? Biż-żmien dan l-isem qabad u baqa'. Dun Ġorġ, dilettant tal-Latin, fassal akronimu mill-kelma M.U.S.E.U.M.: *"Magister utinam sequatur Evangelium universus mundus"*!

Iżda uħud miż-żgħażagħ malajr tħajru jgħaddu l-istess tagħlim li rċevew mingħand Dun Ġorġ lil ħaddieħor. Sa mill-bidu, flimkien ma' Dun Ġorġ, bdew jiftħu l-"mużewijiet", djar tat-tagħlim għat-tfal u żżgħażagħ, u jgħallmuhom bl-istess metodi li tgħallmu huma. Għall-ħabta ta' Jannar 1908, Ewġenju Borg, wara x-xogħol tat-Tarzna, beda jlaqqa' l-ewwel grupp barra l-Ħamrun, jiġifieri f'Bormla.

OPPOŻIZZJONI

Fil-bidu, mhux kulħadd fehem x'ried jagħmel Dun Ġorġ u kien hemm min fehmu ħażin. Il-Bibbja u t-teoloġija f'idejn lajċi ħaddiema kienet ħaġa ġdida f'Malta Kattolika u kienet wisq aktar ġdida li dawn il-lajċi joħorġu fit-toroq u l-pjazzez ixandru l-Vanġelu lil kulħadd. Iżda l-kelma li kienet ġejja minn lajċi għal lajċi oħrajn bdiet tintlaqa' tajjeb mill-poplu.

Fl-istess żmien kienu bdew jinxterdu ċerti ideat rivoluzzjonarji, fosthom dawk ta' Manwel Dimech, u l-Knisja kienet b'seba' għajnejn fuq kull attività jew organizzazzjoni ġdida, beżgħana minn xi tagħlim ġdid li seta' jtebba' t-tradizzjoni Nisranija tal-ġżira. Kien hemm ukoll min ra xamma Protestanta f'dak li kien qed jagħmel Dun Ġorġ.

Għalhekk, meta l-kelma waslet f'widnejn l-Isqof, li grupp ta' żgħażagħ kien qed jiltaqa' regolarment biex jitkellem fuq Alla, il-biża' ma setax jonqos. Fl-1909, il-Vigarju tal-Isqof Pietru Pace ordna lil Dun Ġorġ jagħlaq l-oqsma tal-Mużew li kien laħaq fetaħ. Dun Ġorġ obda u beda jagħlaq. Iżda xi kappillani nsistew biex din l-ordni tal-Vigarju Ġenerali tiġi revokata. U Dun Ġorġ reġa' fetaħ bil-kwiet.

Bejn l-1914 u l-1915 bdew jidhru fil-ġurnali artikli kontra l-MUSEUM mimlijin disprezz u nġurji. Dun Ġorġ impona fuq il-membri tiegħu il-"vot tal-manswetudni" li bih intrabtu li jaħfru mill-qalb lil min ikasbarhom u kien jinsisti magħhom biex "iħobbu d-disprezzi" u ma jħallux li dawn itellfulhom il-paċi ta' qalbhom.

MAWRU CARUANA

Fit-3 ta' Marzu, 1916, l-Isqof Dom Mauro Caruana ħareġ digriet biex issir inkjesta fuq is-Soċjetà tal-Museum. Iżda min kien l-Isqof Caruana?

Aloysius Charles Caruana twieled il-Furjana fl-1867. Ommu mietet meta kien għadu tarbija ta' sena. Studja fis-Seminarju ta' Għawdex, dak iż-żmien taħt il-Ġiżwiti, u wara fil-kulleġġ tagħhom ta' San Injazju f'San Ġiljan.

Kompla jistudja fl-Abbazija Benedittina ta' Fort Augustus fl-Iskozja, u ta' 17-il sena ngħaqad magħhom. Ħa l-isem ta' Maurus, għal San Mawru, patri Benedittin minn Messina. Fl-1891, kien ordnat saċerdot minn Mons. Hugh MacDonald, Isqof ta' Aberdeen. Mill-ewwel bagħtuh Ruma biex jistudja l-Liġi Kanonika fil-Kulleġġ ta' San Anselmo all' Aventino.

Lura l-Iskozja, Dom Mauro għallem il-filosofija, it-teoloġija u l-letteratura Latina fl-Abbazija ta' Fort Augustus. Inħatar rettur tal-kjeriċi, u segretarju tal-kapitlu tal-monasteru. Tgħallem ukoll il-*Gaelic*, l-Iskoċċiż. Għamel sitt snin kappillan f'Fort Augustus u kienu jitolbuh jipprietka f'diversi nħawi fl-Iskozja.

Kien imfittex l-iktar biex jipprietka bit-Taljan fost l-immigranti Taljani li kien hemm fi Glasgow u Edinburgh. Fl-1908, huwa pprietka l-Eżerċizzji tar-Randan fil-Katidral ta' Westminster.

Fl-1905, Caruana nħatar Segretarju tal-Arċisqof Ambroġ Agius, Benedittin bħalu li kien inħatar Delegat Appostoliku fil-Filippini. Iżda ma tantx dam fil-Lvant Imbiegħed għax Agius miet ħesrem sena u nofs wara.

Mawru reġa' lura f'Fort Augustus, fejn minħabba l-ħiliet tiegħu fil-mużika, inħatar biex imexxi l-kor fl-1912.

DOM MAWRU CARUANA, ISQOF TA' MALTA

Fl-1914, Dom Mauro inkarigawh iwaqqaf monasteru Benedittin fil-Brażil. Fil-fatt kien waqt waqfa qasira f'Malta biex iżur lil qrabatu, li Caruana rċieva telegramma minn Ruma, fejn qalulu: "Tiċċaqlaqx." Telegramma oħra ordnatlu: "Ibqa' sejjer Ruma". Caruana baqa' mistagħġeb għax qatt ma stenna li se jinħatar Isqof ta' Malta. Il-ħatra tiegħu tħabbret uffiċjalment fit-22 ta' Jannar, 1915, festa ta' San Publiju.

Caruana kien ordnat isqof fil-Bażilika ta' Santa Maria in Trastevere, f'Ruma, fl-10 ta' Frar. Ikkonsagrah isqof il-Kardinal Raphael Merry del Val (1865-1930) li kien Segretarju tal-Istat fi żmien il-pontifikat ta' San Piju X. Qabel telaq lejn Malta, Papa Benedittu XV irregalalu salib pettorali prezzjuż.

Caruana kien ilu 30 sena maqtugħ minn Malta. Kif wasal Malta, ried ikun jaf sew min kienu s-saċerdoti djoċesani tiegħu. L-ismijiet tal-qassisin, bid-data tat-twelid tagħhom, il-pożizzjoni u l-ħidmiet pastorali tagħhom, tniżżlu f'reġistru.

Dwar Dun Ġorġ, tniżżel li kien joqgħod il-Ħamrun, li kellu l-fakultà li jqarar l-irġiel, u li kien qiegħed imexxi *"i cosi detti musei"* (l-ħekk imsejħa Mużewijiet). Alexander Bonnici, il-bijografu ta' Dun Ġorġ Preca, jgħid li "il-mod kif jissemma l-Museum diġà juri b'mod ċar li dak l-isem popolari tas-Soċjetà ma kienx qed jingħoġob u ma kienx approvat".

ID-DIGRIET TAL-INKJESTA

"Billi Aħna, sa mill-bidu tal-Episkopat Tagħna, tfajna ħsibijietna fuq it-tagħlim reliġjuż taż-żgħażagħ, fdati fil-kura pastorali tagħna, u xewqanin li nkunu nafu b'mod sħiħ id-diversi istituti li fihom tiġi mgħallma d-Duttrina Nisranija lit-tfal ta' din id-Djoċesi Maħbuba Tagħna, kif ukoll l-organizzazzjoni tagħhom u l-mod li bih jiġi mgħallem il-katekiżmu, u b'mod partikolari, biex inkunu nafu b'mod sħiħ l-istituzzjoni tal-ħekk imsejħa 'Mużewijiet' li jinsabu f'diversi parroċċi tal-ġżira, b'dan id-digriet tagħna naħtru kummissjoni, magħmula minn dawn il-membri:

"L-Illustrissimu u Reverendissimu Monsinjur Kanonku Teologu Luigi Attard D.D. Protonotarju Appostoliku, il-Wisq Reverendu Kanonku Carmelo Schembri, u l-Wisq Reverendu Padre Luigi Briffa S.J., li minnha naħtru President lir-Reverendissimu Monsinjur Luigi Attard, u li lilu nafdaw l-inkarigu li jeżamina l-istituzzjoni, imsemmija qabel, tal-'Mużewijiet', l-organizzazzjoni tagħhom, il-frott li joħroġ mit-tagħlim li jsir fihom, dak kollu li għandu x'jaqsam magħhom, u mbagħad jirreferi Lilna fuq dan.

"Fl-aħħarnett, nagħtu lill-kummissjoni ħekk maħtura l-fakultajiet li jkun hemm bżonn, fosthom dik li jsejħu xhieda u jikkonferulhom il-ġurament.

"Mogħti mill-Palazz Arċiveskovili Tagħna ta' Valletta, il-jum tat-3 ta' Marzu, 1916.

Mauro O.S.B.
Arċisqof – Isqof ta' Malta,
Saċerdot P. Vella
Mangion, Kanċillier."
(traduzzjoni tiegħi mit-Taljan)

Dan id-digriet inkiteb bit-Taljan minn idejn l-Isqof Caruana nnifsu. Il-Kanonku Carmelo Schembri sar is-Segretarju tal-Kummissjoni. Lil Schembri kienu għabbewh b'biċċa xogħol iebsa u hu mertu tiegħu li għandna rapporti tant tajbin. Qabel ma bdew isejħu x-xhieda, il-membri tal-Kummissjoni ħasbu biex jiġbru xi materjal biex bih ikunu jafu aħjar x'kienet is-Soċjetà tal-Museum. Huma ġabru r-regolamenti essenzjali tagħha u raw min kienu dawk li jmexxuha u fuq min kienet taqa' r-responsabbiltà tat-tagħlim.

"MINN TANT QILLA, INBIDEL F'ĦARUF!"

Dun Ġorġ innifsu jirrakkonta l-ewwel laqgħa tiegħu mal-Isqof Caruana: "L-Isqof bagħat għalija, u jien għidt 'Moħħu fija, jinsa tant l-Isqof! Għandu tant x'jagħmel', u ma mortlux! Imma ta kas! Nilmaħ lil Monsinjur De Piro bil-karozza tiegħu u qalli, 'Ejja l-Palazz tal-Imdina, għax l-isqof inkurlat wisq għalik li ma obdejtux'. Qalli, 'Imxi miegħi, immorru malajr, ħalli nippreżentak jien, għax inkurlat wisq għalik'."

"Nidħol u nsibu fis-sala, u ħares ħarsa lejja – dik ħarsa ta' ħlewwa! (ironiku) – 'Isma', qalli, 'inti l-kap, il-*leader* ta' din is-Soċjetà'. Għidtlu: 'Eċċellenza, jiena minix il-kap, lanqas il-*leader*; jiena qaddej tiegħek, qassis qaddej tiegħek fid-djoċesi tiegħek.' Ħaġa tal-għaġeb! Minn tant qilla, inbidel f'ħaruf għal din il-kelma."

Din il-ġrajja, Dun Ġorġ kien irrakkontaha fl-1957, meta s-Soċjetà ngabret fil-knisja kbira ta' Raħal Ġdid biex tiċċelebra l-50 anniversarju mit-twaqqif tagħha. Mons. Mikiel Gonzi, l-Arċisqof ta' dak iż-żmien, lil Dun Ġorġ qallu: "Kemm kont makakk Dun Ġorġ!" Imma Dun Ġorġ pront wieġbu, "Kieku kont makakk ma kontx ngħidha quddiemek għax int Isqof bħalu".

Nhar it-Tnejn, 9 ta' Mejju, il-Knisja se tagħmel il-Festa Liturġika ta' San Ġorġ Preca. Bejn il-Ħamis u s-Sibt li ġejjin, se jsir it-Tridu tal-festa b'quddiesa fis-6.00 p.m. fil-Kappella tal-Midalja Mirakoluża, il-Blata l-Bajda.

(jissokta)